

Ulike perspektiver på tilpasset opplæring. Hva gir gode resultater for eleven og skolen?

Thomas Nordahl

07.03.13

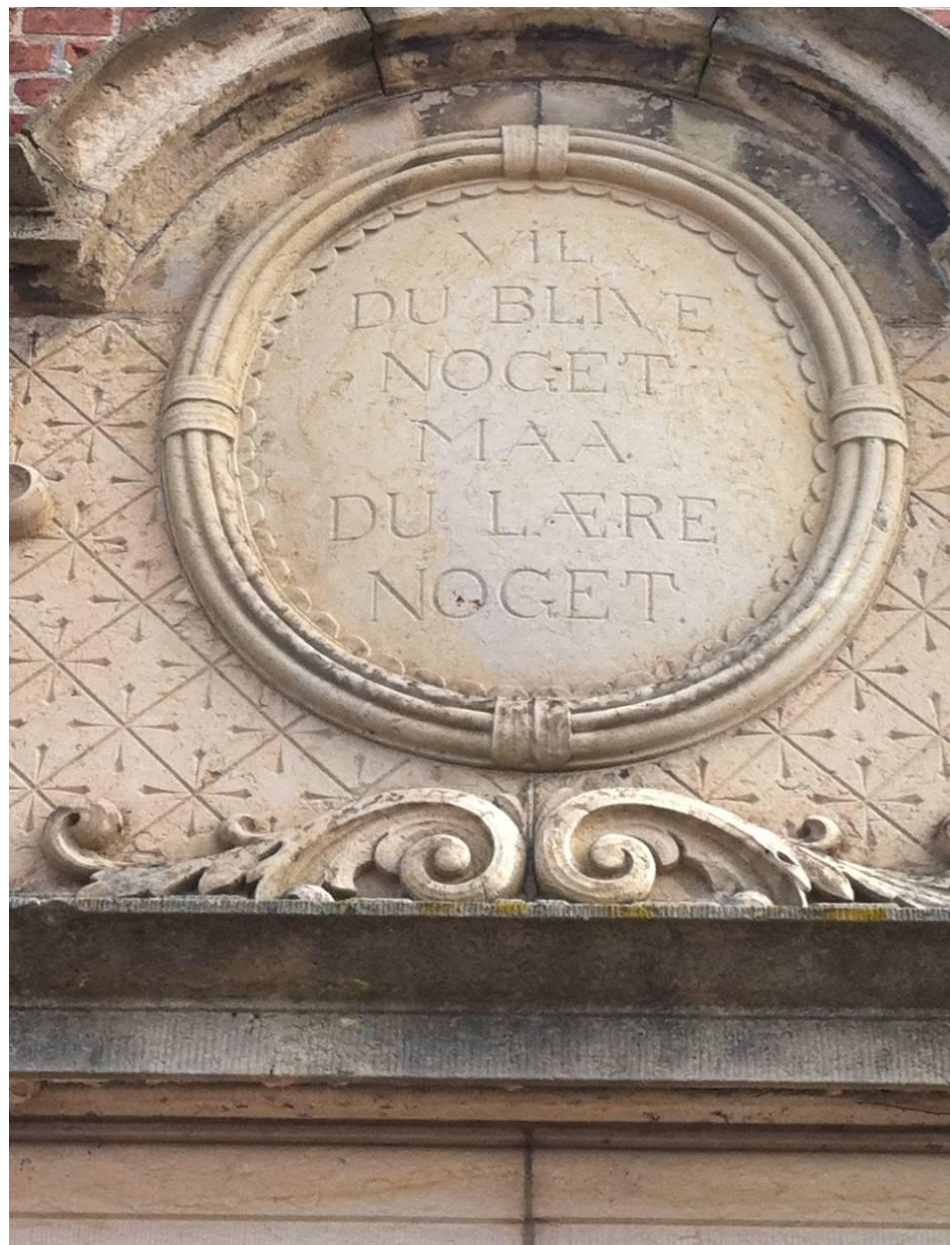

Høgskolen i Hedmark

Innhold

- Utfordringer i grunnopplæringen
- Forståelse av tilpasset opplæring.
- Hva ser ut til å gi gode resultater i skolen?
- Lærerens betydning og viktigste kompetanseområder

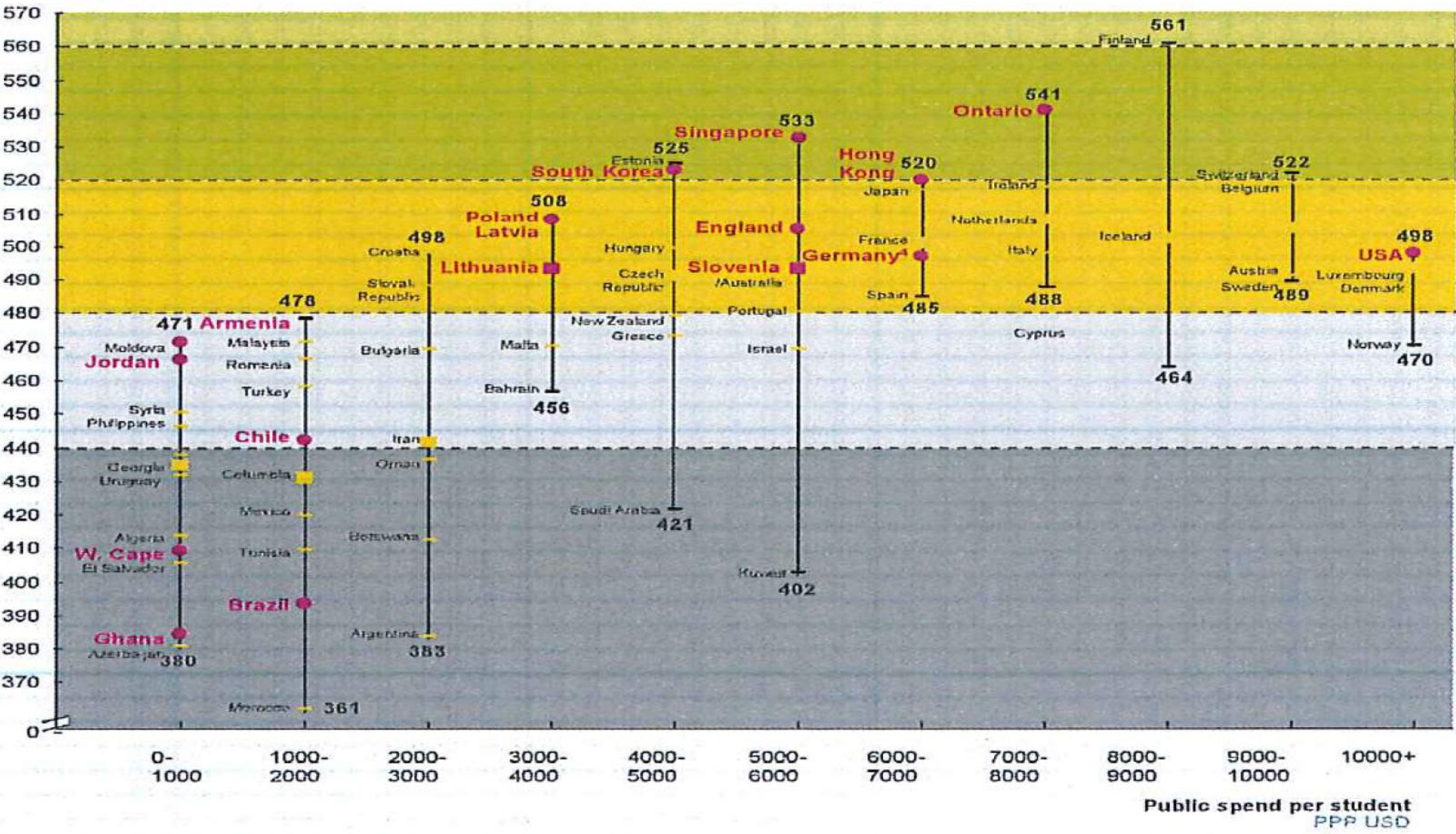

Overordnet perspektiv på utdanning og læring

- Det er i dag godt dokumentert at en rekke elever går ut av grunnskolen uten å få realisert sitt potensial for læring og utvikling.
- Det er større variasjon i norske elevers prestasjoner enn det vi finner i andre land.
- Kun 70 % av elevene i videregående opplæring oppnår kompetanse i løpet av fem år.
- Bakgrunnsvariabler som kjønn, foreldres utdanningsnivå, kulturell bakgrunn og lignende forklarer en stor del av variasjonen i resultatene.
- Utviklingen er bekymringsfull fordi utdanning har nå en langt større betydning for voksenlivet enn noen gang tidligere.

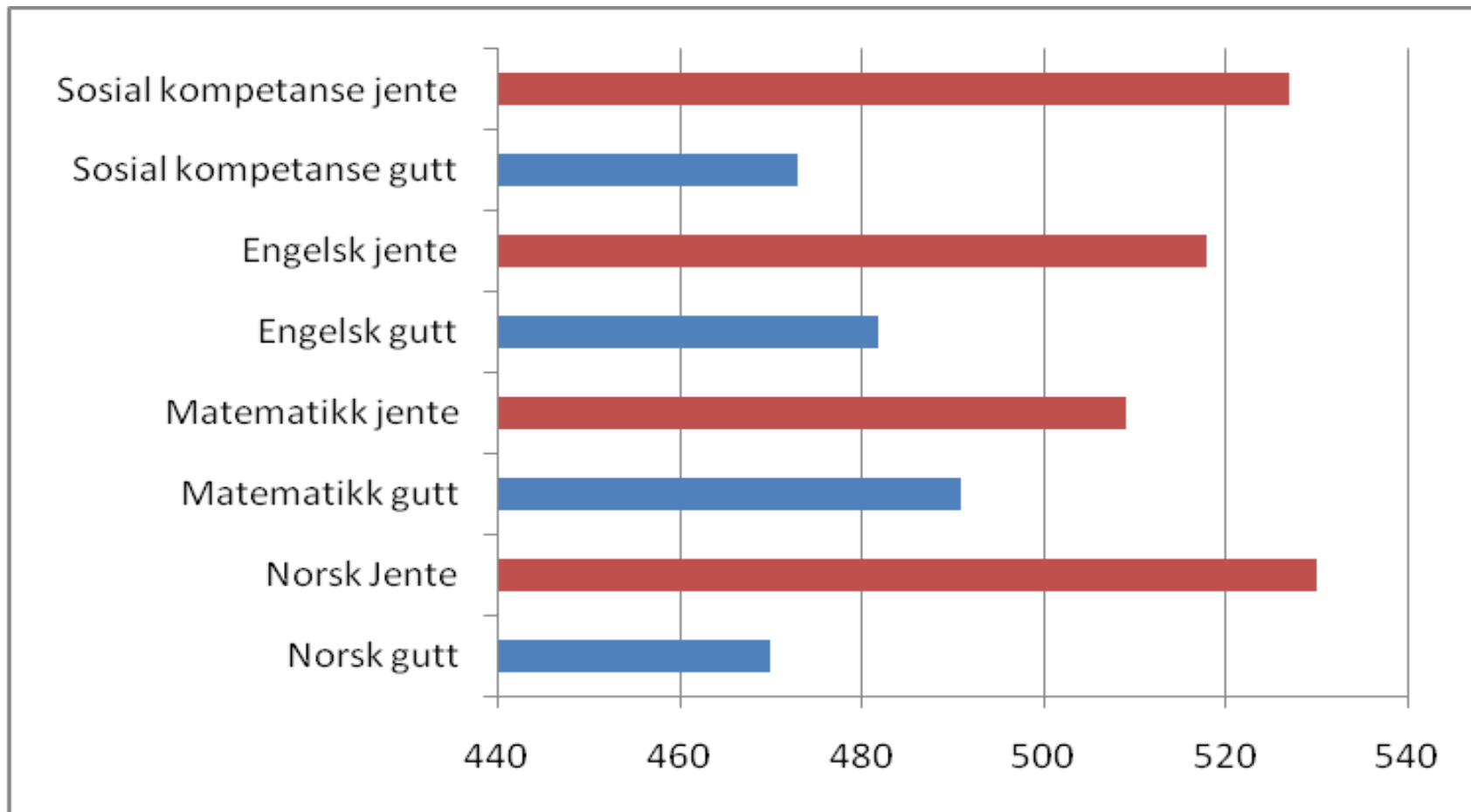
Universal scale score (maximum, median, minimum)
 In PISA 2000 units

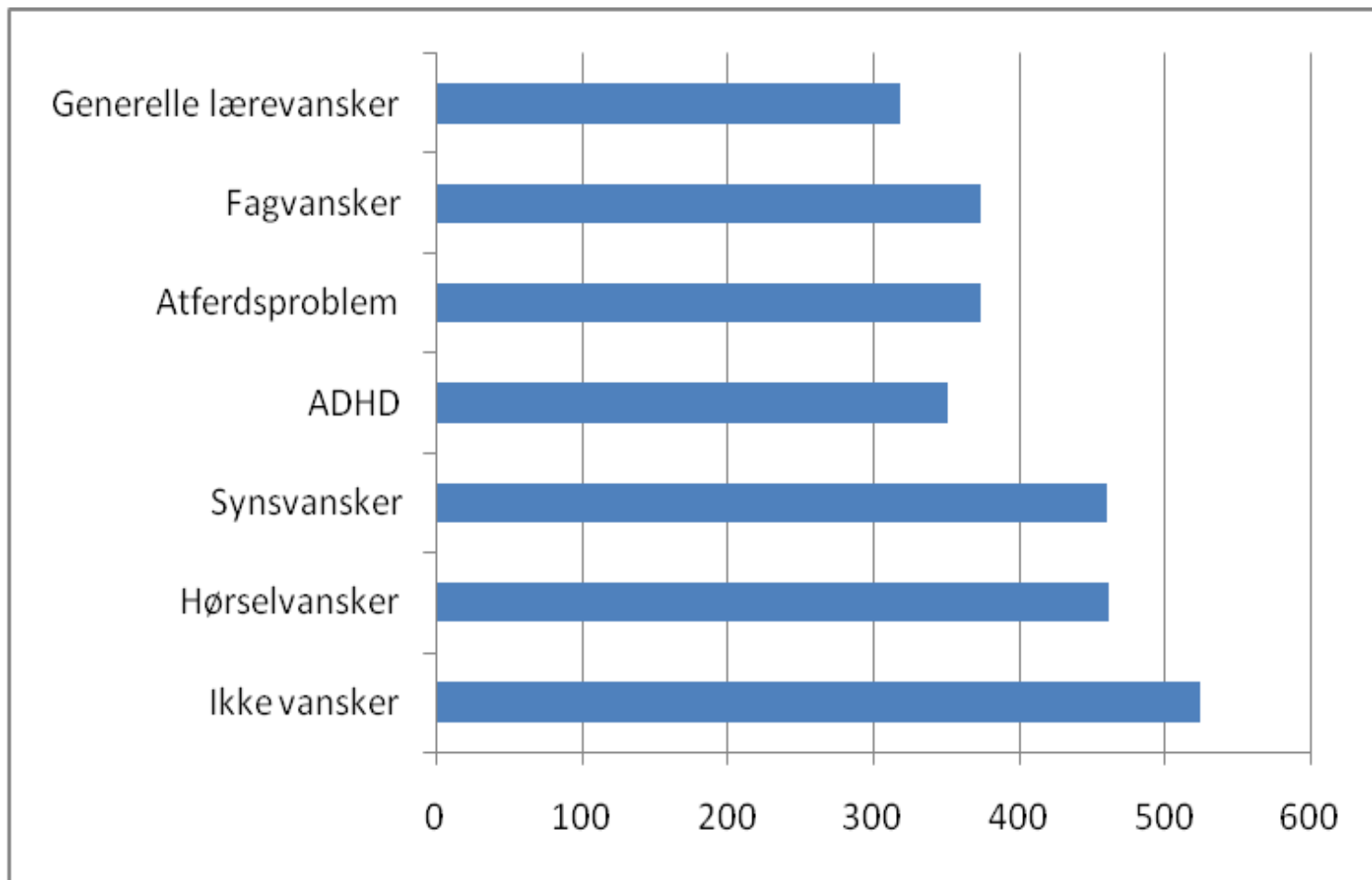
Universal scale created by McKinsey & Company, based on Hanushek R. Woessman methodology, to enable comparison across systems. Score cutoffs: Excellent >560; Great 520-560; Good 480-520; Fair 440-480; Poor <440. India (Madhya Pradesh) excluded due to lack of international assessment data. Saxony's universal scale score of 535 makes it "great" performing. Saxony is the highest performing state in Germany on 2006 PISA.

Source: World Bank EdStats; IMF; UNESCO; PISA, TIMSS, PIRLS, McKinsey & Company

Gutter og jenter i skolen

Skolefaglige prestasjoner - vanskegrupper

Andel på trygde- og stønadsordninger (årskull ferdig med grunnskole i 1999, 24 år i 2007)

	Fullført vgo	Ikke fullført vgo
Uføretrygd	0,1 %	3,0 %
Sosialhjelp	0,4 %	6,2 %
Attføring	1,0 %	4,6 %
Rehabilitering	0,5 %	2,5 %
Dagpenger	0,7 %	2,4 %
Individuell støtte	0,1 %	0,8 %
Sum	2,8 %	19,5 %

Grunnskolenes betydning i utdanningssystemet

- I dagens forskning framstår grunnskolen som marginaliseringsgeneratoren i utdanningssektoren (Frønes og Strømme 2010).
- Kun 13 % av elevene i Oslo med lavere karakterer enn tre i snitt (30 grunnskolepoeng) fikk studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år.
- Av minoritetsspråklige gutter med mindre enn 30 grunnskolepoeng har 30 % i aldersgruppen 16 til 19 år en tiltale i forhold til kriminalitet.

Lærere og skoleledere har en moralsk forpliktelse i å anvende de mest lovende pedagogiske strategiene for å hjelpe hver enkelt elev til å komme på et høyest mulig nivå. (Dufour og Marzano 2011)

Overordnede mislykkede strategier (Dufour & Marzano 2011)

- Sterkt målorientert skolesystem med kontroll gjennom rapportering på noen utvalgte resultatindikatorer.
- Kvalitetsutvikling gjennom bruk av insentiver til skoleeier, skoleleder og lærer.
- Fritt skolevalg fra foreldre som slik kan legge press på skolen
- Vektlegging av økte ressurser alene gjennom for eksempel flere lærere.

Antagelsen bak denne type endring og utvikling av skolen er at skoleledere og lærere har den nødvendige kompetansen, de mangler kun motivasjon.

Norsk skole sine primære utfordringer er knyttet til kompetanse, ikke til ressurser, organisering eller insentiver.

Nasjonale føringer for tilpasset opplæring

- Et implisitt formål for opplæringen gjennom opplæringsloven ”skal tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte elev”.
- Et overordnet prinsipp for opplæringen i Kunnskapsløftet.
- Et viktig virkemiddel i skolen.

Forståelse av tilpasset opplæring

Smalt perspektiv på TPO *individualisering*

- ❖ Individualisert undervisning ved individuelle utviklingsplaner, arbeidsplaner, læringsstiler, ansvar for egen læring.
- ❖ Org. nivå-differensiering, spesialundervisning, segregering
- ❖ Fokus på indre motivasjon
- ❖ Vektlegging av individet framfor fellesskapet.
- ❖ Lærere fortolker TPO smalt

Bredt perspektiv på TPO *kollektivisering*

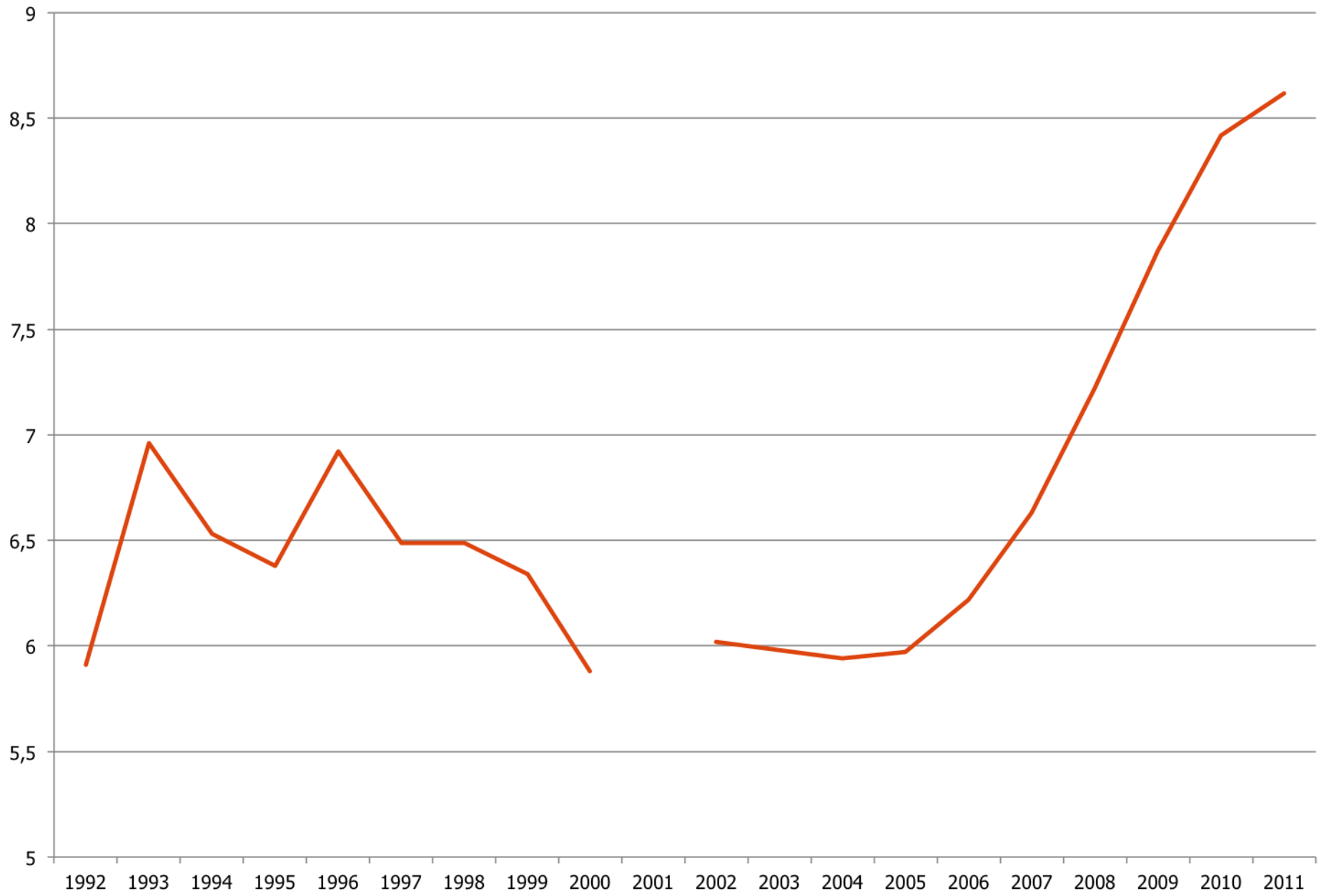
- ❖ Samarbeidskultur i den enkelte skole
- ❖ Inkluderende sosial og faglig deltagelse for alle elever
- ❖ Fokus på kollektive tilnærminger i undervisningen i tillegg til individuell tilpasning.
- ❖ Fokus på både indre og ytre motivasjon.
- ❖ Vektlegging av struktur og tydelighet i undervisningen.

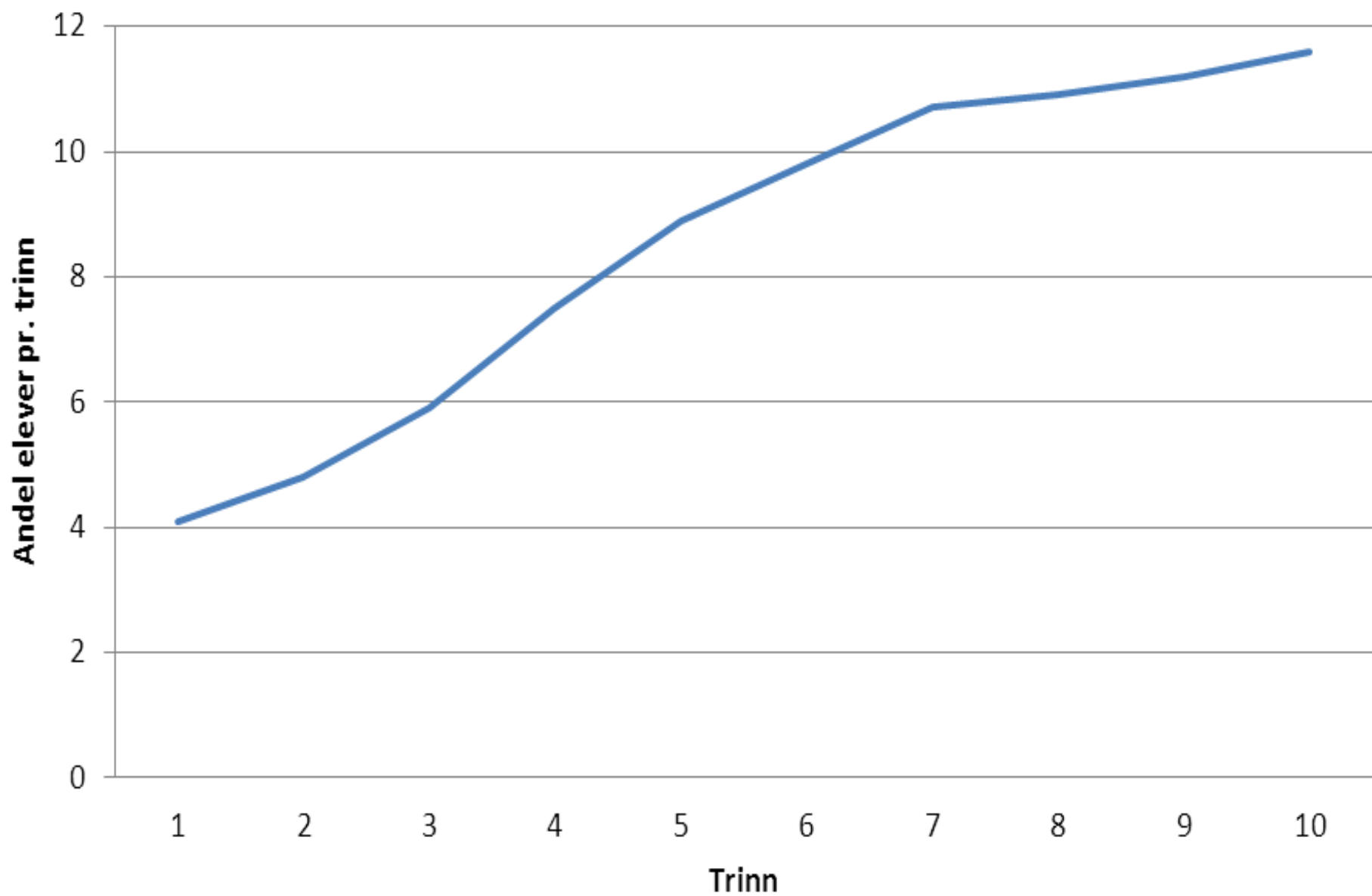
Tilpasset opplæring som individuell tilrettelegging

- Arbeidsmåter, metoder og organiseringsprinsipper som innebærer stor grad av individuell variasjon vil lett forstås som god tilpasset opplæring.
- Implisitt ligger det i forståelsen at desto mer individualisert undervisning desto bedre tilpasset opplæring.
- Variert og individualisert undervisning kan lett bli et viktig prinsipp i seg selv.

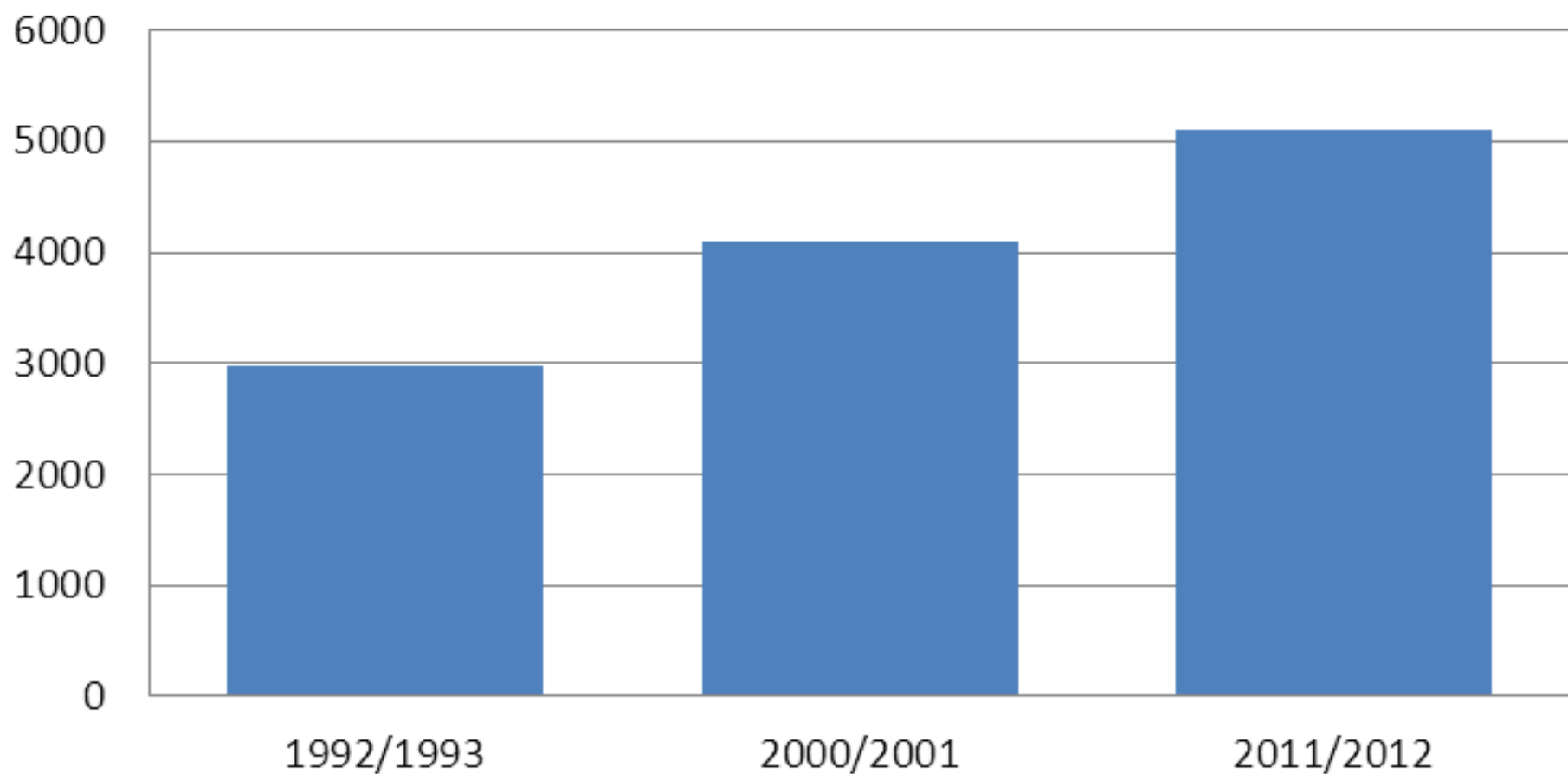

Spesialundervisning

Stadig flere segregerte elever

Individ- og organisasjonsperspektiv

(Skrtic 1999)

- Spesialundervisning skyldes elevens individuelle vansker
- Diagnosen er objektiv og hensiktsmessig
- Spesialundervisning er et rasjonelt system som tjener elever med problemer i skolen
- Framskritt skjer ved å gi mer av det samme
- Spesialundervisning skyldes svakheter i skolen
- Diagnosen er subjektiv og skadelig
- Spesialundervisning er et irrasjonelt system som tjener skolen som organisasjon
- Framskritt skjer først ved endringer i skolens organisasjon og kultur

Bilde i brosjyre fra Kirke- og undervisningsdepartementet (1950)

Tilbakestående barn som med stort utbytte har gått i skole.

Barn som er for lavtstående til å ha nytte av skolegang. De ken av og til ha litt nytte av opplæring i særskilte arbeidsheimer.

Spesialundervisning under Kunnskapsløftet og effektundersøkelse i Danmark

Spesialundervisning under Kunnskapsløftet

- Spesialundervisning iverksettes sent, mest på ungdomsskolen
- Stor bruk av assistenter og timer som ikke gjennomføres
- Økning i segregering og omfang av spesialundervisning
- Lite systematisk vurderinger av elevenes læringsutbytte av spesialundervisningen
- Rigide prosedyrer, stabile opplegg, spesialundervisning uten forklaringsbidrag til læringsutbytte,

Effektundersøkelse i Danmark

- Tidlig innsats og forebygging av problemer
- Lærere med høy kompetanse avgjørende for læringsutbytte
- Inkluderende og differensiert undervisning gir best resultat
- Kontinuerlige vurderinger med parallelle korrigeringer av undervisningen er avgjørende
- Fleksible og individuelle strategier tilknyttet hver enkelt elevs behov gir godt læringsutbytte

Hvordan realiseres tilpasset opplæring?

- Det er store variasjoner i pedagogisk praksis i skolen, og det er svært ulik pedagogisk praksis som lærere i intervjuer definerer som tilpasset opplæring.
- Noen skoler og klasser er sterkt preget av en individualisert undervisning der det i stor grad vektlegges variasjon i både arbeidsmåter, organisering og innhold i undervisningen
- Elevene må i disse skolene arbeide relativt mye alene og være selvregulerte i sin læring.
- I snitt sitter norske elever 60 % av undervisningstiden og arbeider alene med oppgaveløsning

Hvordan realiseres tilpasset opplæring?

- I andre skoler og klasserom er det observert en mer stabil organisering av undervisningen der i hovedsak alle elever er i det samme sosiale fellesskapet hele uken
- I fellesskapet er det sosial støtte fra medelever, tydelige forventinger og krav i omgivelsene.
- De største forskjellene i realisering av tilpasset opplæring finner vi mellom lærere, særlig relatert til:
 - Klasseledelse, ikke alle lærere framstår som autoriteter
 - Lærerens relasjoner til elevene og anvendelse av dette i undervisningen

Essunga - fra en av Sveriges dårligste til en av Sveriges beste skolekommuner (Persson og Persson, 2012)

- I 2007 var Essunga nr. 287 av 290 kommuner på nasjonale tester og nr. 289 av 290 kommuner på andel elever klarert for gymnasiet.
- Stor bruk av spesialundervisning og segregering, 25 % av elevene var utenfor den vanlige klassen store deler av uken.
- En liten landbruk/skogbrukskommune der 15 % av befolkningen har utdanning på høgskolenivå.
- Målsetting etablert i 2007: I 2010 skal alle elever kunne begynne i gymnasiet og kommunen skal være en av Sveriges beste.
- I 2010 var Essunga nr. 3 av landets kommuner på nasjonale tester og nr. 1 på andel elever klarert for gymnasiet.
- Nivå ble opprettholdt i 2011 og 2012

Hva har skjedd i Essunga?

- Lærere og elever beskriver at de tenker på samme måte om læring, læringsstrategier og betydningen av skole
- Det har vært et forskningsbasert arbeid der lærere har lest og diskutert pedagogikk – kollektiv kompetanseutvikling
- Inkluderende tilnærming og reduksjon av spesialundervisning
- Felles struktur på alle timer og timer avlyses aldri
- Høye og tydelige forventninger til alle elever
- Optimering av læreres kompetanse i arbeidslag/team
- Høy grad av dobbelbemanning i timer i fagene svensk, engelsk og matematikk
- Kollektive samtaler i klasserommet under autoritativ ledelse.

Er det sammenhenger mellom ulik tilpasset opplæringen og elevenes læringsutbytte

- Det er en tendens til at vi finner det beste læringsutbytte i de skolene som har den mest stabile organiseringen og der det sosiale og faglige fellesskapet står sterkt.
- Sterk vektlegging av organisatorisk differensiering, arbeidsplanprinsipper, ansvar for egen læring og andre former for individualisert undervisning ser ikke ut til å gi det beste faglige og sosiale læringsutbytte for elevene.

Paradokser i tilpasset opplæring

- Tilpasset opplæring er både formål, prinsipp og virkemiddel
 - Dette ser ut til å være lite hensiktsmessig og skaper store utfordringer for lærere og skoleledere.
- Gjennomføring av tilpasset opplæring ser ut til å være viktigere enn de resultatene som oppnås. Nesten all undervisning og organisering kan rettferdiggjøres som tilpasset opplæring
 - I den pedagogiske praksis bør fokuset i tilpasset opplæring være langt sterkere på elevenes faglige og sosiale læringsutbytte
- Tilpasset opplæring forstått som sterkt individualisert undervisning ser ikke ut til å gi det beste læringsutbytte.
 - Tilpasset opplæring bør ikke være et overordnet prinsipp eller virkemiddel i skolen

Tilpasset opplæring framover

- Tilpasset opplæring bør kun være et prinsipp for opplæringen som understreker at undervisningen skal tilpasses elevenes forutsetninger.
- Forskningsbasert kunnskap om hvilken undervisning som gir de beste resultatene bør være viktigere enn tilpasset opplæring som et virkemiddel.
- Vi bør snakke mer om hva som er kvalitativ god opplæring
- Alle elever skal inkluderes i det sosiale og faglige fellesskapet i skolen. Dette ser ut til å bli problematisk når individualiseringen blir for sterk.

Overordnede betingelser for en god skole (Dufour & Marzano 2011)

- Den fundamentale hensikten med skole og undervisning er å sikre at alle elever har et læringsutbytte som er maksimalt i forhold til forutsetningene.
- Om vi skal hjelpe og støtte alle elever i læringsarbeidet er det nødvendig at alle ansatte samarbeider og yter en felles innsats.
- Det må etableres en resultatorientert kultur for å ha kunnskap om elevene har et tilfredsstillende utbytte av den pedagogiske praksis. Hensikten skal alltid være å forbedre praksis.
- I sum betyr dette at skoleutvikling er utvikling av de menneskene som arbeider i skolen.

Metaanalyser av elevenes læringsutbytte

(Hattie, J. (2009): Visible learning)

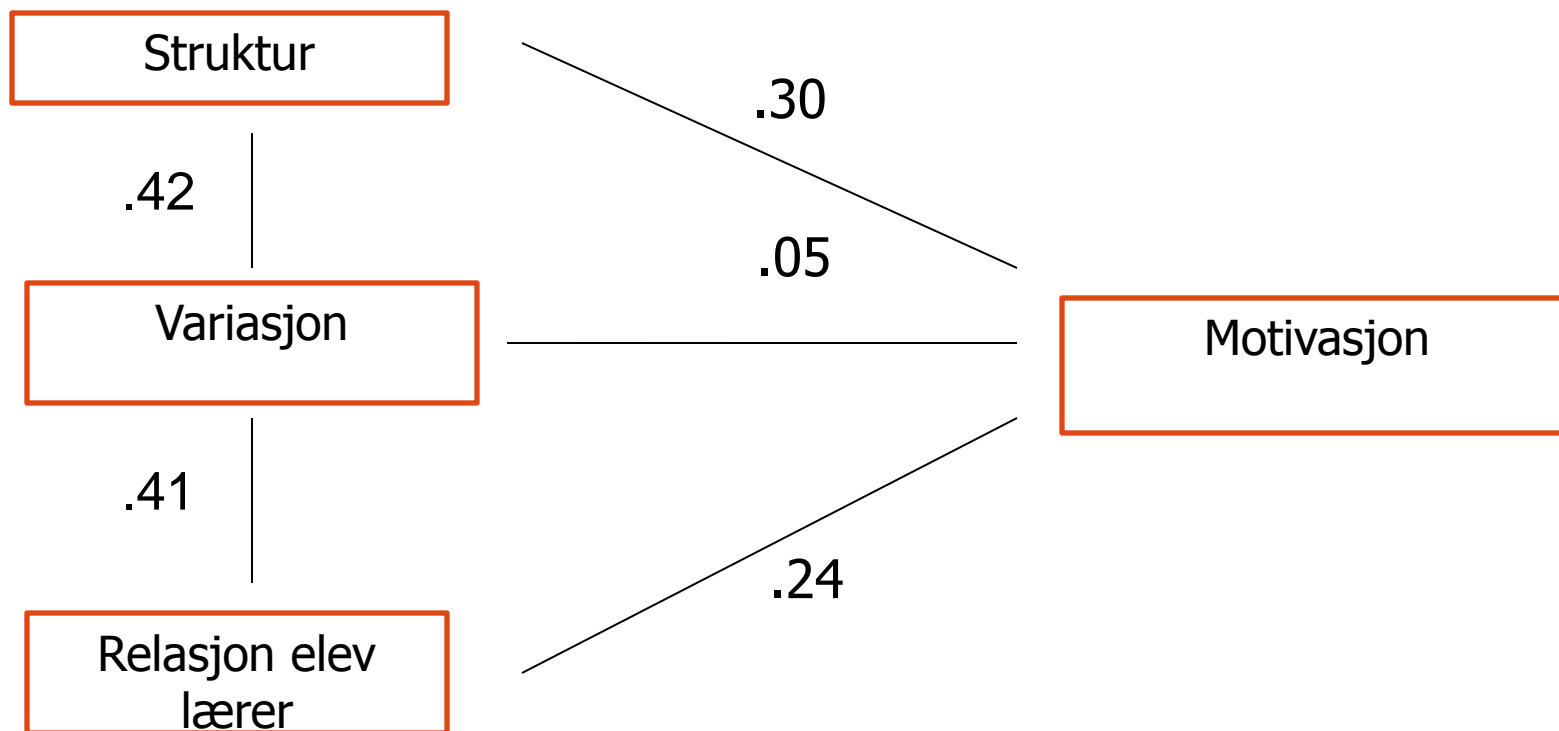
- Hattie (2009) bygger på og oppsummerer 800 metaanalyser basert på 52 000 studier med 83 mill. elever
- Alle resultater er uttrykt i effektstørrelser knyttet til elevens læring
 - 0.00 – 0,19 ingen effekt
 - 0.20 – 0.39 liten effekt
 - 0,40 – 0,59 middels effekt
 - > 0,60 stor effekt

Lærerkompetanser med stor effekt på læring

(Hattie 2009)

Område	Effektstørrelse	Effektvurdering	Rangering av 138 variabler
Formativ evaluering med vekt på læringsstrategier og læringsprosesser	0.90	Stor effekt	3
Klare standarder for god undervisning - microteaching	0,88	Stor effekt	4
Håndtering av bråk og uro i undervisningen	0,80	Stor effekt	6
Lærerens ledelse, tydelighet og struktur i undervisningen	0,75	Stor effekt	8
En positiv og støttende relasjon mellom elev og lærer	0.72	Stor effekt	11

Motivasjon og undervisning - stianalyse

Konklusjoner hos Hattie

- Det er læreren og lærerens interaksjon med elevene som har sterkest effekt på elevenes læring.
- Vi trenger lærere som overveier og drøfter egne praksis ut fra forskningsbasert kunnskap og som er direkte og engasjerte i undervisningen.
- Hattie gir ingen anbefalinger om økt ressursinnsats alene, fritt skolevalg eller bestemte organiseringsprinsipper i skolen.
- Læring handler om det som foregår i undervisningen, ikke om det som er utenfor læringsarenaen.

Kjenn din innflytelse

Fire grunnleggende oppgaver for læreren

- Utvikling av en positiv og støttende relasjon til hver enkelt elev.
- Etablering og opprettholdelse av struktur, regler og rutiner.
- Tydelige forventninger til og motivering av elevene.
- Etablering av en kultur for læring eller et fellesskap som støtter læring.

Samlet uttrykker dette at det skal være et asymmetrisk forhold mellom elev og lærer

Etablering av relasjoner til elevene

- Det grunnleggende spørsmålet alle stiller seg i møte med en annen er: Liker du meg?
- Læreren har hovedansvar for relasjoner til elevene. Det asymmetriske forholdet
- Etablering av relasjoner handler blant annet om små kommentarer og opplevelse av å bli sett.
- Relasjonen er avhengig av at elevene opplever anerkjennelse fra læreren.
- Det er vesentlig å snakke med og verdsette det elevene synes er viktig og interessant.
- Humor opprettholder og forsterker relasjoner.

Anerkjennelse av elever

- Alle elever har et grunnleggende behov for anerkjennelse.
- Voksnes forpliktelse innebærer at oppmerksomheten må flyttes fra en selv til den andre. Dette er en etisk fordring (Løgstrup).
- Vanlig høflighet har en fundamental virkning. Smil, håndtrykk, blikkontakt, interessert lytting o.l. er uttrykk for anerkjennelse. Kroppsspråk er viktigere enn språket.
- Eleven må møtes som en aktør i eget liv med en grunnleggende respekt for sin meninger og sine mestringsstrategier.

Tiltakspyramide

Sparsomt

Konsekvenser

Påminnelser og signaler

Struktur, ledelse, regler

Ros, oppmuntring og mestring

Raushet

Relasjoner til elever, involvere, lytte, anerkjenne

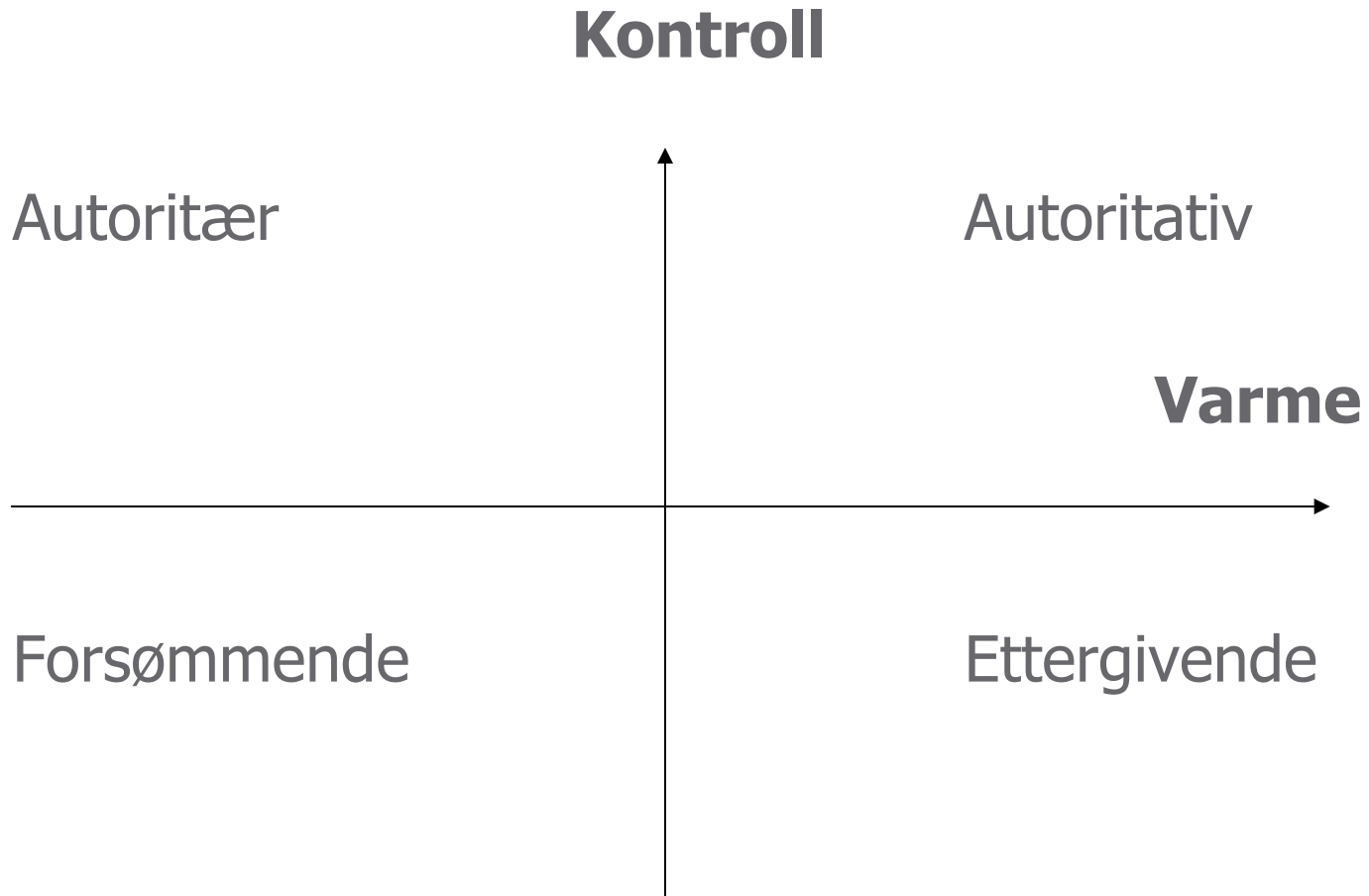
Lærere og elever er tildelt hverandre

- "Elever og lærer er tildelt hinanden. De vælger ikke hinanden på basis af en formodet affinitet. Interaktionssystemet 'undervisning' må derfor vinde sin egen orden, sin 'selvorganisation', på basis af en ufrivillighed i samværet og ud fra nogle institutionelle forskrifter." (Luhmann 2002: 133)
- Interaksjonssystem
- Ufrivillighet
- Selvorganisering
- Institusjonell forskrift: Kompleksitetsreduksjon

Klasseledelse er en integrert kompetanse

- I klasseledelse er det viktig å forholde seg til både en strategisk og situasjonsbestemt ledelse.
- I all pedagogisk virksomhet er det avgjørende å finne en hensiktsmessig balanse mellom lærerkontroll og elevkontroll.
- Klasseledelse handler om å være mer proaktiv enn reaktiv.
- God klasseledelse kjennetegnes av at den integrerte kompetansen har en merverdi forstått som en sterk tilstedeværelse

Dimensjoner i lærerrollen

Forståelse av kompetansebehov

- Reduksjon av kompetansebehov handler om to grunnleggende forhold:
 - Aktivere kompetanse som du har, men ikke bruker eller ikke bruker nok
 - Tilegnelse av ny kompetanse

Tidstypiske oppfatnings- og handlingskriser hos ungdom (Ziehe 2011)

- For over en generasjon siden reagerte datidens unge i sin livsstil på en kulturell og sosial overstrukturering.
- Valg som innebar frisetting og frigjøring fra de etablerte strukturene var viktig i ungdoms identitetsutvikling.
- I dag dreier de unges livsformer seg i stadig større grad om å lære seg å omgås de mange strukturopløsninger, og å kompensere for dem.
- Ungdom reagerer på strukturopløsninger med egne motbehov – med behov for stabilitet, oversiktighet og tilhørighet.
- Det foregår en kulturell endringsprosess fra et normregulert til preferanseorientert hverdagsliv.
- For mange dreier valgene seg mer om defensive unnvikelser enn realisering av positive ønsker.

Viljesproblemer og egenverden (Ziehe 2011)

- Når hverdagen består av få støttende ytre strukturer, er det vanskeligere å bygge opp egne indre strukturer.
- De indre reguleringsmekanismene er ikke godt nok utviklet og det oppstår problemer med å ville noe, og dermed også med å velge noe.
- ”Hvis jeg bare ville, så kunne jeg gjort det”
- ”Jeg klarer ikke å få gjennomslag hos meg selv”
- Nettet, TV og populærkultur blir et ”kulturelt hjem” , en egenverden som kan være en unnvikelse fra noe annet.
- Egenverden kan gi opplevelse av struktur og oversiktighet ved å ta avstand fra valg i omverden.

Behovet for struktur (Ziehe 2011)

- Ungdom har behov for å utvikle en autonomi i forhold til både den ytre og den indre realitet, ”å sette seg ut over seg selv”
- Pedagogiske institusjoner bør i dag fungere som en godt strukturert og varig interaksjonsramme der ungdom får jegg-distanserende erfaringer gjennom:
 - En stabil setting
 - Omsorgsfull kontroll og autoritet
 - Mulighet for å demme opp om egne negative erfaringer fra valg
 - En tilstrekkelig mulighet for egenregulering
 - En utvidelse av identifikasjoner ut over kretsen av jevnaldrende.
- Ut fra Ziehe kan det hevdes at ungdom i dag trenger mer struktur og færre valgmuligheter

Enhver skoleleder og lærer er i en lederposisjon. Ikke spør om du leder. Det gjør du. Ikke spør om du vil gjøre en forskjell. Det vil du. Spørsmålet er:

Hvilken type leder vil du være og hvilken forskjell vil du gjøre?

(Dufour & Marzano 2011, s. 208)

Referanser:

- Hattie, J. (2009): *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.
- Nordahl, T. (2010): Eleven som aktør. Fokus på elevenes læring og utvikling i skolen. Oslo: Universitetsforlaget
- Nordahl, T. og Dobson, S. (red) (2009): *Skolen og elevens forutsetninger. Om tilpasset opplæring i pedagogisk praksis og forskning*. Vallset: Opplandske bokforlag
- Nordenbo, S-E. (2008): *Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole*. Dansk Clearinghouse for Utdanningsforskning. København
- Rasmussen, J. (2004): *Undervisning i det refleksivt moderne*. København: Hans Reitzels forlag
- Qvortrup, L. (2009): *Læreren må bli best i det han skal være best i*. I: Bedre skole 3/2009 s. 76 - 82